

VILNIUS GEDIMINAS TECHNICAL UNIVERSITY

Kristina KALAŠINSKAITĖ

**THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT
INVESTMENT ON ECONOMIC
DEVELOPMENT: CASE OF LITHUANIA AND
OTHER BALTIC STATES**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Economics (04S)

Doctoral dissertation was prepared at Vilnius Gediminas Technical University in 2004–2009.

The dissertation is defended as an external work.

Scientific Consultant

Prof Dr Manuela TVARONAVIČIENĖ (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Economics – 04S).

The dissertation is being defended at the Council of Scientific Field of Economics at Vilnius Gediminas Technical University:

Chairman

Prof Dr Habil Romualdas GINEVIČIUS (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Economics – 04S).

Members:

Prof Dr Birutė GALINIENĖ (Vilnius University, Social Sciences, Economics – 04S),

Prof Dr Habil Jonas MACKEVIČIUS (Vilnius University, Social Sciences, Economics – 04S),

Prof Dr Valentinas PODVEZKO (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Economics – 04S),

Prof Dr Habil Aleksandras Vytautas RUTKAUSKAS (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Economics – 04S).

Opponents:

Assoc Prof Dr Vilmantė KUMPIKAITĖ (Kaunas University of Technology, Social Sciences, Management and Administration – 03S),

Prof Dr Habil Borisas MELNIKAS (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Economics – 04S).

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council of Scientific Field of Economics in the Senate Hall of Vilnius Gediminas Technical University at 1 p. m. on 21 October 2009.

Address: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania.

Tel.: +370 5 274 4952, +370 5 274 4956; fax +370 5 270 0112;

e-mail: doktor@adm.vgtu.lt

The summary of the doctoral dissertation was distributed on 18 September 2009.

A copy of the doctoral dissertation is available for review at the Library of Vilnius Gediminas Technical University (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lithuania).

© Kristina Kalašinskaitė, 2009

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Kristina KALAŠINSKAITĖ

**TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ
POVEIKIS EKONOMIKOS PLĖTRAI LIETUVOS
IR KITŲ BALTIJOS ŠALIŲ PAVYZDŽIU**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)

Disertacija rengta 2004–2009 metais Vilniaus Gedimino technikos universitete.

Disertacija ginama eksternu.

Mokslinis konsultantas

prof. dr. Manuela TVARONAVIČIENĖ (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S).

Disertacija ginama Vilniaus Gedimino technikos universiteto Ekonomikos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

prof. habil. dr. Romualdas GINEVIČIUS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S).

Nariai:

prof. dr. Birutė GALINIENĖ (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S),

prof. habil. dr. Jonas MACKEVIČIUS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S),

prof. dr. Valentinas PODVEZKO (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S),

prof. habil. dr. Aleksandras Vytautas RUTKAUSKAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S).

Oponentai:

doc. dr. Vilmantė KUMPIKAITĖ (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas – 03S),

prof. habil. dr. Borisas MELNIKAS (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, ekonomika – 04S).

Disertacija bus ginama viešame Ekonomikos mokslo krypties tarybos posėdyje 2009 m. spalio 21 d. 13 val. Vilniaus Gedimino technikos universiteto senato posėdžių salėje.

Adresas: Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lietuva.

Tel.: (8 5) 274 4952, (8 5) 274 4956; faksas (8 5) 270 0112;

el. paštas doktor@adm.vgtu.lt

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2009 m. rugsėjo 18 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus Gedimino technikos universiteto bibliotekoje (Saulėtekio al. 14, LT-10223 Vilnius, Lietuva).

VGTU leidyklos „Technika“ 1658-M mokslo literatūros knyga.

© Kristina Kalašinskaitė, 2009

Introduction

Topicality and the problem examined. In most of the countries with transitive economy, foreign direct investment has been seen as one of the factors of economical development; it has been considered an important condition stimulating productivity and economic growth. Such positive attitude to foreign direct investment (FDI) dictated national economic policies regarding foreign capital: in every possible way countries have been encouraging the penetration of international capital. It is granted taxation exemptions and the strategic investor's special rights in the privatisation of important public objects. In fact, the benefit and influence of foreign direct investment on the country's economy is not questioned.

Economists in many countries have contradicting views on the impact of globalisation on national economy. Research into the impact of FDI on national economy started in about 1970, and the first theses were formulated by famous economists like H. Brems, S. Hymer. During that period the FDI research was developing quite rapidly. H. Dunning and N. Matouschek looked into the positive impact of FDI, while H. Shatz and A. J. Venables focused on its negative impact. These researches into FDI are extremely important in the countries of transitory economy. Lithuanian scientists, M. Tvaronavičienė, A. Miškinis, have also discussed the impact of FDI on economic development in their work. A certain cases cast a shadow of doubt as to whether FDI always ensures the growth of productivity, the quantitative and qualitative rise in commodities sold and services provided. The thesis attempts to answer the question how to identify the conditions, which determine the positive impact of the foreign capital on the economy into which the foreign capital was injected, as well as the conditions, which, on the contrary, impoverish the host country.

Despite the fact that it is difficult to assess the influence of foreign investment, it must be admitted that approaching such an assessment would facilitate the solution of key questions in shaping economic policy. As illustrated by various research studies, the economic policies of the countries intended to stimulate the inflow of the foreign capital, are not always properly implemented: in certain cases FDI leaves a negative effect on the economy of the host country, whereas in other cases the positive FDI impact is replaced by negative.

The research studies conducted on the topic of the thesis were published in various Lithuanian and foreign publications; reports on this topic were delivered in conferences.

Object of research. The thesis attempts to analyse the issues of assessment of the impact of foreign direct investment on economic development.

Aim of the work. The aim of this thesis is to provide well-grounded arguments in terms of the foreign direct investment significance, to reveal and summarise the cases of the changing FDI impact on economic development and to propose a model, which would allow a quantitative assessment and forecast of the impact of foreign capital flows on the development of individual economic sectors and the entire economy.

Tasks of the work. The following objectives are raised to achieve the aim of the thesis:

1. To conduct a critical analysis of the scientific literature and research studies. To determine whether the cases of the negative FDI impact on the economic development of the country are incidental or regular. In case the tendencies can be determined, identify the conditions characteristic of such occurrences.

2. To determine the level of appeal of the major Lithuanian economic sectors by assessing the differences between the economic structure by sector and the FDI structure; to identify the trends of economic restructuring of Lithuania and other Baltic states.

3. To provide the qualitative assessment of the FDI impact on the economic development. To determine the positive or negative impact on individual most attractive sectors to foreign investors and whether that impact changed during the period under analysis (1996–2007).

4. To evaluate and compare the impact of foreign capital on the development of the same economic sectors in the Baltic states (i. e. Lithuania, Latvia and Estonia) and make a comparative analysis of the trends of economic restructuring determined by FDI.

Methodology of research. First of all, critical analysis of scientific literature was carried out. To solve the tasks set in the thesis, theoretically grounded economic assumptions were formulated and verified trying to identify linear and non-linear links between the analysed indicators during the entire period under analysis as well as dividing the period under analysis into smaller segments (due to the change of economic conditions). The indices of comparative and systemic analysis were applied in the analysis of the trends of foreign direct investment. The structure-conduct-performance method was

applied in the analysis of the financial sector. On the basis of the example of privatisation of the financial sector, analysis was carried out to observe how the key parameters of a branch of industry were changing.

Scientific novelty

1. Scientific literature has been complemented with new insights regarding the change of the FDI impact on economic development in the course of time.

2. The FDI saturation level for branches of industry, the relation between the impact of FDI and the trends of economy restructuring are substantiated.

3. Analysis results will make it possible to figure out how to predict the direction of the FDI impact in time. The study enabled to identify the conditions, which, as a rule, determine a lower FDI impact on the economy of the country than expected. The results of the thesis become particularly relevant forecasting the decisive effect of the foreign capital flows and adjusting the economic policy in terms of FDI.

Practical use of the thesis. The research enables to reveal the conditions, which determine the failure of the usual positive FDI effect. It is believed that the economic policy of the country in terms of the foreign capital should be chosen in respect of the ways of foreign capital inflow and a competitive situation in a specific economic sector. The research model proposed in the thesis can be applied as a means for foreseeing the FDI impact.

Defended propositions

1. The type of impact of foreign capital flows on the major economic sectors is different and has a distinct effect on the development of the entire economy.

2. The impact of foreign direct investment on economic development should be assessed according to the impact of individual FDI flows on the development of the major economic sectors. Such impact assessment could be conducted by using the model proposed in the doctoral thesis.

3. The inflow of foreign direct investment into the developing economy changes the economic development of the host country and influences the economic conditions of the newly injected foreign capital. FDI impact on the economic development of more economically developed countries differs from

the impact of foreign capital on the economy of less-developed countries. After the average period of 3–5 years following the inflow of FDI into the host country and the establishment of the new links among economic entities determined by the inflow of foreign capital, the strength of the FDI impact and even its trend may undergo certain changes.

Approval of the results. 7 articles focusing on the subject of the discussed dissertation are published: five articles – in the journals quoted by EBSCO Business Source Complete data base, one article – in the foreign reviewed journals and one – in conference material and scientific papers in Thomson ISI data base. 5 presentations on the subject have been given in conferences at national and international level.

Dissertation structure. The thesis consists of four main parts, the introduction and the last part presents the summing up of the results of the research.

The introduction sets out the theme analysed in the thesis and its topicality, the aim, research methodology and objectives of research. It also presents the defended theses and scientific novelty of the work.

Part One focuses on the ambiguous impact of FDI on economical development and presents a critical analysis of scientific literature.

Part Two presents results of the analysis of the flows of foreign capital into the financial sector of Lithuania, and into AB “Mažeikių nafta”.

Part Three proposes a logical sequence of analysis for the assessment of the FDI impact in Lithuania, Latvia, and Estonia. The substantiation of its formulation is proposed.

The fourth part is devoted to the thorough analysis of the FDI tendencies applying the developed model, the qualitative assessment of the impact of foreign direct investment flows on the economic development of the country and individual economic sectors attractive to foreign capital, the economic interpretation of the results and the conclusions of the research.

The scope of the scientific work. The scientific work consists of the general characteristic of the dissertation, 4 chapters, conclusions, list of literature, list of publications and addenda. The total scope of the dissertation – 112 pages, including addenda, 32 pictures, 9 tables and 9 addenda.

1. Implications of Foreign Direct Investment on Host Economy: Determinants of Welfare Increase and Loss

Scientific literature uses different aspects to assess the FDI impact on economic development. The opinions of different authors often diverge even discussing the same aspects of the issue. Research into the impact of FDI on national economy started in about 1970, and the first theses were formulated by famous economists like H. Brems, S. Hymer. During that period the FDI research was developing quite rapidly. H. Dunning and N. Matouschek looked into the positive impact of FDI, while H. Shatz and A. J. Venables focused on its negative impact. These researches into FDI are extremely important in the countries of transitory economy. Lithuanian scientists, M. Tvaronavičienė, A. Miškinis, have also discussed the impact of FDI on economic development in their work. Though direct foreign investment has been analysed for a few decades, the ever-changing economic conditions prompt to search for new insights and conclusions. The issue is still open to debate, thus, the studies are still relevant and are conducted intensively.

Even the neoclassical models of economic growth include references to the changing impact of the capital accumulation on economic development (Brems 1970). Under such circumstances where the FDI plays the function of capital accumulation, the FDI impact on economic development might also change as the time passes and the economy continuous to develop. This assumption about the FDI impact change after a certain average period (which in economics equals to 3–5 years) should be tested under specific economic conditions. Besides, on the basis of theoretical and empirical literature, we may presume that the type of impact of the foreign direct investment flows is different; i. e. individual injections targeted at different economic sectors have different effects on the development of the economic sector into which the FDI are injected, as well as the entire economy. Thus, the development of the research model aimed at the assessment of this impact is one of the major tasks of the thesis. The analysis of developmental processes and results of the Lithuanian manufacturing and financial sectors, which accepted the injections of the greatest foreign investment flows, could help to develop the FDI impact model. A detailed analysis of the strategic economic sectors during the economically reasonable period would allow to identify the conditions of the FDI impact change.

2. The Outcomes of the Flows of Foreign Capital into Lithuanian Economic Activities

This part presents results of the analysis of the flows of foreign capital into the financial sector of Lithuania, and into AB “Mažeikių nafta”. In 1996–2005, during the period of intensive privatisation of state-owned banks, the indicators of the performance of the banks started improving. The access to international resources and dramatic increase of rendered credits determined the growth of the financial intermediation sector and at the same time stimulated the growth of economy. Simultaneously, the convergence of the performance of local and foreign banks, that is, improvement of the performance of local capital banks, was observed (the result that could be named as a spillover of technologies, know-how and management experience). Despite this positive outcome, during the period under review local capital was being consistently pushed out of the market. In 1996–2005, foreign capital practically usurped the financial sector of Lithuania.

The aim of the part of the thesis on foreign direct investment attracted by AB “Mažeikių nafta” is to introduce an actual case when foreign direct investment does not play the role of a technology innovator or a conductor of advanced management or marketing experience. The question raised here is whether the state policy in encouraging foreign investment in this particular case was right, and what the investor’s actual motifs were. It is presumed that the analysis of the globalisation process of this particular strategic Lithuanian company will allow a more exhaustive look at the factors determining foreign direct investment, and will have a sufficiently weighty contribution to the formulation of new theoretic insights regarding the scientific field in question.

It can be stated that “Mažeikių nafta” can be seen as unique in the sense that its performance almost exclusively depends on the level of the use of its productive capacities, and not on the effectiveness of its activities. The use of productive capacity depends on the supply of crude oil. The arrival of foreign direct investment to Lithuanian “Mažeikių nafta” via privatisation essentially meant the search for an investor capable of supplying oil. In other words, the task put before the investor, from the point of view of Lithuania, would be one of the following two: to possess the power of negotiations with Russia regarding sufficient supply of oil, or/and to secure alternative supply of oil. It is presumed that if such an investor is not found, it is better not to privatise such an object, and have free hands to make public decisions (for instance, to increase productive capacities of alternative supply, or maybe to refuse this economic object in general).

Therefore, the example of the two important economic sectors in Lithuania allowed to make a conclusion that the initial positive impulse on the development of the sector may be unsustainable.

3. Model Making of Assessment of the Impact of Foreign Direct Investment on Economic Development

This part of the thesis aims to answer the question how and under what conditions the arrival of foreign capital has impact on the development of local economy at a later point in time, that is, when new relations between economic subjects stabilise and foreign capital companies start stable operation under new conditions. In other words, the ambiguous impact of FDI is known, but there is no answer as to why its positive (or negative) impact becomes negative some time later. The conditions under which the impact of FDI could change its direction at a later time have not yet been revealed.

The assumption regarding the shift in the direction of the FDI impact dictated the logic of research. The model of analysis is presented below (Fig. 1).

The analysis is based on the assumption that the impact of FDI on the development of a particular branch of economy, taking into account actual competitive and other conditions (for example, accessibility to limited resources, to a certain market segment, i. e., securing the clients), may change or remain more or less stable, depending on whether it is positive or negative. Whether the impact of FDI is changing during the period under review can be determined from the mathematical nature of the examined relationship (the relationship is calculated on the basis of the GDP in the branch analysed and FDI in the branch). If the linear relation is closer to non-linear relation, it is considered that the direction of the relation is not changing during the period under review. If a sharply non-linear relation is determined, it is considered that it points to the shifts in the direction of the relation due to the failure to maintain the *ceteris paribus* condition. In the latter case, in the next stage of analysis the period under review is split into two: the stage of the intensive arrival of FDI, and the stage of stable functioning that follows it. For each newly singled out period of time, a new linear relationship of variables under analysis is determined. In this way, the degree of strength (strong, medium, weak) of determined relations, and the sign (positive or negative) make it possible to identify if the nature of the FDI impact was changing in the branch analysed.

The non-linear relation was calculated with “Mathematics” computer software. On the basis of the software-produced curvilinear relationship between the gross domestic product (GDP) and FDI, the assessment of FDI is

carried on by detailing its possible influence by separate periods of economic conditions. For example, examination of the relationship between the GDP created by branches of economy and FDI these branches have attracted is carried out. This relationship is determined with the help of the correlation coefficient.

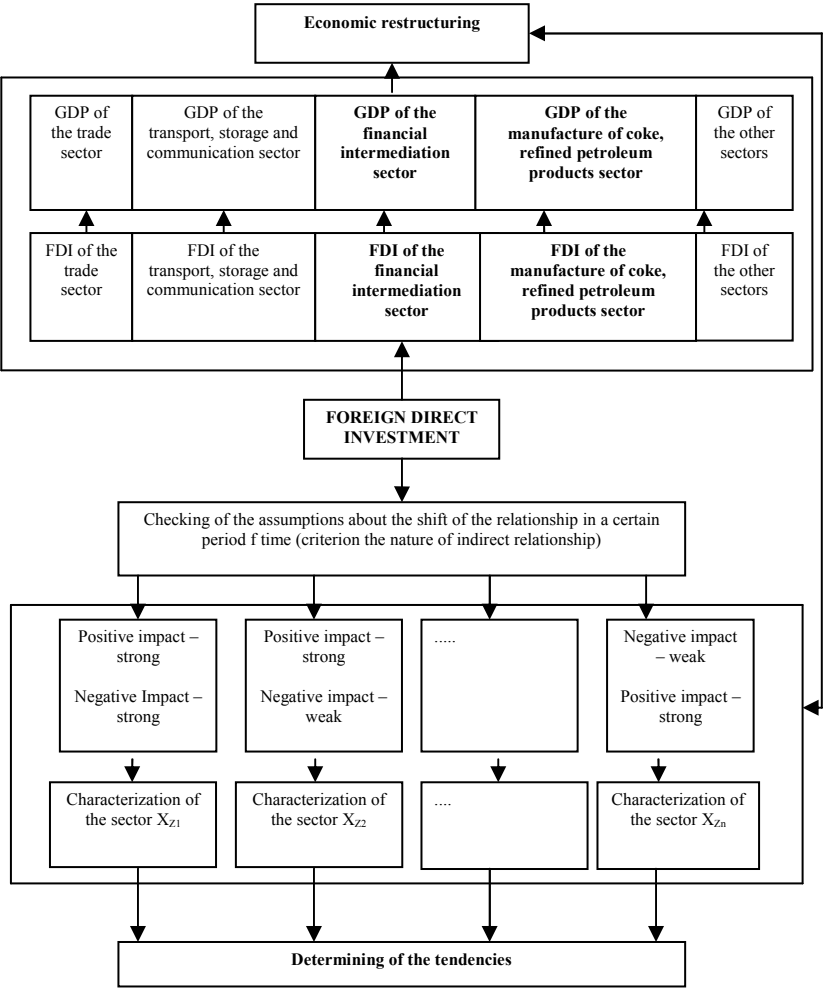

Fig. 1. Model of the assessment of the foreign direct investment impact

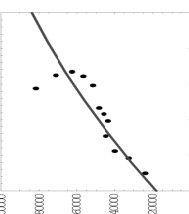
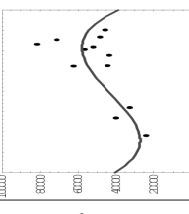
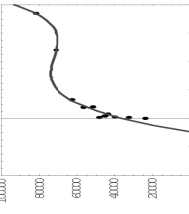
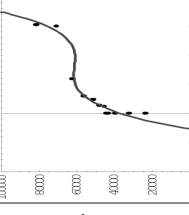
Foreign direct investment in manufacturing industry, LTL million											
1996-2007 Strong relation +											
Manufacturing sector of food products			Manufacturing sector of textile			Manufacturing sector of refined petroleum products			Sector of electricity, gas and water supply		
1996-2007			1996-2007			1996-2007			1996-2007		
Direct relationship	Very weak relation +		Direct relationship	Middle relation +		Direct relationship	Middle relation +		Direct relationship	Strong relation +	
Indirect relationship			Indirect relationship			Indirect relationship			Indirect relationship		
FDI, LTL million			FDI, LTL million			FDI, LTL million			FDI, LTL million		
Direct relationship	1996-2002	2002-2007	Direct relationship	1996-2002	2002-2007	Direct relationship	1996-2002	2002-2007	Direct relationship	1996-2002	2002-2007
	Very weak relation +	Very weak relation -		Strong relation +	Very weak relation -		Very weak relation +	Very weak relation +		Weak relation +	Middle relation +
NOTES:											
1996-2007 – all time period of the evaluation.											
1996-2002 – the time period of the privatization.											
1997-2007 – the time period after the privatization											

Fig. 2. Evaluation of interdependence between gross domestic product and foreign direct investment in Lithuanian manufacturing sector

The periods are selected on the basis of changing economic conditions in time, which depend on the country's economic past and specific aspects of separate branches. Existence of a positive or a negative relationship makes it possible to state that the FDI impact yields results.

The model proposed in the third part of the thesis would allow to determine whether the tendency and intensity of the FDI impact on individual economic sectors change in the course of time (after the average period of 3–5 years). Based on the research model, another part of the thesis attempts to determine whether the FDI impact on the development of the sector was positive or negative in specific economic sectors, which are considered the most attractive to foreign investors; to evaluate whether this impact changed during the period under analysis (1996–2007).

4. Assessment of the Impact of Foreign Direct Investment on Economic Development

Part four offers a detailed analysis of FDI: the assessment is carried out, and results and their interpretation presented, and the conclusions of the analysis are summed up.

The application of the research model and the testing of the link function (close to a linear dependence or not) enabled to foresee whether the type of a link ex ante privatisation process will change ex post. In cases where the link is close to linear the type of the link did not change during the time of privatization and afterwards. Nevertheless, the link did change in the event where it was close to the non-linear dependence (Fig. 2).

The results of the research study show that the type of the FDI impact changed in the Lithuanian sectors of textile, electricity, gas and water supply; wholesale and retail trade, financial mediation and manufacturing sector of refined petroleum products. In the textile industry the positive strong FDI impact was replaced by particularly weak; in the sector of electricity, gas and water supply the positive weak impact got stronger; in the wholesale and retail trade sector the average positive impact increased. The sectors of financial mediation and manufacturing revealed negative consequences of the foreign capital inflow. The enumerated economic sectors are known as mostly saturated with FDI and having strategic importance to the economy of the country.

The research provides valuable results when the level of FDI saturation in the sector is rather high, i. e. the ratio between FDI by sector and GDP is higher than 1. The assessment of Lithuania, Latvia and Estonia revealed that high level of FDI saturation means greater impact on both economic

development and economic restructuring along with its intended competitiveness.

General Conclusions

1. The analysis of scientific literature and a qualitative assessment of the link between the foreign direct investment in Lithuania, Latvia and Estonia by sector and gross domestic product allowed to make the following major conclusions: the type of the impact of foreign capital flows is different, i. e. individual flows injected into different economic sectors make a different impact on the economic sectors to which FDI was injected as well as the development of the entire economy.

2. Under such circumstances where the FDI plays the function of capital accumulation, the FDI impact on economic development might also change with the lapse of time and continuous economic development. This assumption about the FDI impact change after a certain average period (which in economics equals to 3–5 years) should be tested under specific economic conditions.

3. The analysis of the Lithuanian financial and manufacturing sector of refined petroleum products revealed the change in the direction of the impact of foreign capital flows. Following the privatization of financial sector, i. e. FDI inflow, the effect of the spillover of technologies, knowledge and management experience can be observed. Five years later, the positive FDI impact was changed by negative: the local market participants were completely replaced in the market. The analysis of the development of the other economic sector, the manufacturing industry, revealed that under stable competitive conditions in the sector, the initial positive impact of the foreign capital may be unsustainable on the local company or the economic sector. It is advisable to take into consideration the possible different examples of the foreign capital impact on the local economy in the development of the FDI assessment model.

4. The model proposed in the thesis allows to determine whether the tendency and the intensity of the FDI impact on the development of individual economic sectors change in the course of time (after the average period of 3–5 years); i. e. whether the FDI impact on specific economic sectors, which are considered the most attractive to foreign investors, was positive or negative in terms of the development of the sector and whether that effect changed in a certain period of time.

5. The application of the research model and the testing of the link function (close to a linear dependence or not) enabled to foresee whether the type of a link ex ante privatisation process will change ex post. In cases where

the link is close to linear the type of the link did not change during the time of privatization and afterwards. Nevertheless, the link did change in the event where it was close to the non-linear dependence.

6. The results of the research study show that the type of the FDI impact changed in the Lithuanian sectors of textile, electricity, gas and water supply; wholesale and retail trade, financial mediation and manufacturing sector of refined petroleum products. In the textile industry the positive strong FDI impact was replaced by particularly weak; in the sector of electricity, gas and water supply the positive weak impact got stronger; in the wholesale and retail trade sector the average positive impact increased. The sectors of financial mediation and manufacturing revealed negative consequences of the foreign capital inflow. The enumerated economic sectors are known as mostly saturated with FDI and having strategic importance to the economy of the country.

7. The research provides valuable results when the level of FDI saturation in the sector is rather high, i. e. the ratio between FDI by sector and GDP is higher than 1. The assessment of Lithuania, Latvia and Estonia revealed that high level of FDI saturation means greater impact on both economic development and economic restructuring along with its intended competitiveness.

8. The inflow of foreign direct investment into the developing economy changes the economic development of the host country and influences the economic conditions of the newly injected foreign capital. FDI impact on the economic development of more economically developed countries differs from the impact of foreign capital on the economy of less-developed countries. After the average period of 3–5 years following the inflow of FDI into the host country and the establishment of the new links among economic entities determined by the inflow of foreign capital, the strength of the FDI impact and even its trend may undergo certain changes.

9. The research logic and sequence – in other words, the model – presented in this thesis could be applied not only for the assessment of the FDI impact in Lithuania or other Baltic countries, but also in other countries of the European Union, particularly those restructuring their economies.

List of Published Works on the Topic of the Dissertation

In the reviewed scientific periodical publications

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2008. Prieštaringa skatintų tiesioginių užsienio investicijų išdava: Lietuvos ūkio strateginės įmonės „Mažeikių nafta“

privatizavimo atvejais, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 9(2): 97–104. ISSN 1648–0627 (EBSCO Business Source Complete)

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2005. Analysis of privatization: different approaches, *Journal of Business Economics and Management* 6(1): 53–59. ISSN 1648–1699 (EBSCO Business Source Complete)

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2005. Kai kurios efektyvaus privatizavimo prielaidos, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 6(1): 62–66. ISSN 1648–0627 (EBSCO Business Source Complete)

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2005. Case study of controversial privatization: Lithuanian experience, *Studia Universitatis Babes-Bolyai, Studia Europaea*, 233–246.

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2003. Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 4(2): 61–71. ISSN 1648–0627 (EBSCO Business Source Complete)

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2003. Tiesioginių užsienio investicijų efektyvumo įvertinimas Baltijos šalyse, *Verslas: teorija ir praktika* [Business: Theory and Practice] 4(3): 129–140. ISSN 1648–0627 (EBSCO Business Source Complete)

In the other editions

Kalašinskaitė, K. 2005. Globalizuotos strateginės Lietuvos ūkio įmonės veiklos pokyčių analizė, iš *Verslas, vadyba ir studijos' 2004*. Vilnius: Technika, 1648–8156.

Kalašinskaitė, K. 2005. Tiesioginių užsienio investicijų procesai Lietuvoje, iš *8-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“*, įvykusios Vilniuje 2005 m. vasario 14 d., medžiaga. Vilnius: Technika, 196–202.

Kalašinskaitė, K. 2004. Tiesioginių užsienio investicijų į Lietuvos ūkį efektyvumo įvertinimas, iš *Verslas, vadyba ir studijos' 2003*. Vilnius: Technika, 32–38.

Kalašinskaitė, K. 2004. Užsienio kapitalo įmonės AB „Mažeikių nafta“ veiklos rezultatų tendencijos, iš *7-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“*, įvykusios Vilniuje 2004 m. vasario 12 d., medžiaga. Vilnius: Technika, 61–66.

Tvaronavičienė, M.; Kalašinskaitė, K. 2007. The impact of foreign direct investment on the Lithuania banking sector, in *The 4th International Scientific*

Conference Business and Management, The 14th International Scientific Conference Enterprise Management: Diagnosis, Strategy, Efficiency, Selected papers. October 5-6, 2006. Vilnius: Technika, 81–89. ISBN 978-9955-28-114-6 (Thomson ISI duomenų bazėje)

About the author

Kristina Kalašinskaitė was born in Kaunas, on 24 of July 1979.

First degree in Business Management, Faculty of Business Management, Vilnius Gediminas Technical University, 2001. Master of Science in Business Management, Faculty of Business Management, Vilnius Gediminas Technical University, 2003. In 2004–2008 – PhD student of Vilnius Gediminas Technical University. Presently, Kristina Kalašinskaitė is employed in the position of Assistant at Vilnius Gediminas Technical University Department of Economics and Management of Enterprises.

TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIS EKONOMIKOS PLĖTRAI LIETUVOS IR KITŲ BALTIJOS ŠALIŲ PAVYZDŽIU

Tiriamoji problema ir darbo aktualumas. Daugelyje pereinamosios ekonomikos šalių tiesioginės užsienio investicijos (toliau – TUI) vertinamos itin palankiai. Jos buvo ir yra laikomos svarbiu produktyvumą, o kartu ir ekonominį augimą skatinančiu veiksniu. Toks palankus požiūris į TUI padiktavo atitinkamą ekonominę valstybių politiką užsienio kapitalo atžvilgiu: daugelis šalių visokeriopai skatino ir skatina tarptautinio kapitalo skverbtį. Užsienio kilmės kapitalui dažnai suteikiamos tiek mokestinės lengvatos, tiek ypatingos, taip vadinamos „strateginio investuotojo“ teisės privatizuojant svarbius valstybės objektus. Priimant politinius sprendimus tiesioginių užsienio investicijų nauda dažniausiai neginčijama.

Nepaisant visuomenėje įsitvirtinusio požiūrio, daugelio šalių mokslininkai ekonomistai globalizacijos poveikį šalies ekonomikai vertina prieštaringai. TUI poveikio šalies ekonomikai tyrinėjimai buvo pradėti apie 1970 metus, pirmieji teiginiai buvo suformuluoti tokių žymių ekonomistų, kaip H. Brems, S. Hymer. Šiuo laikotarpiu TUI tyrimai plėtojosi gana sparčiai. H. Dunning ir N. Matouschek nustatė teigiamą TUI poveikį. H. Shatz ir A. J. Venables tyrinėjo neigiamo TUI poveikio atvejus bei sąlygas. Šie tyrimai ypač svarbūs pereinamosios ekonomikos šalims. Užsienio investicijų TUI poveikį ekonominei plėtrai tyrinėjo ir Lietuvos mokslininkai, pavyzdžiui, M. Tvaronavičienė, A. Miškinis. Nustatyta, kad TUI ne visais atvejais užtikrina

produktyvumo augimą, parduodamų prekių ir suteikiamų paslaugų kokybės ir kiekio didėjimą. Disertacijoje keliamas klausimas kaip identifikuoti sąlygas, kuriomis užsienio kapitalas teigiamai veikia kapitalą priimančios šalies ūkį, o kuriomis, priešingai, skurdina šalį šeimininge.

Nors įvertinti užsienio investicijų įtaką sudėtinga, tačiau reikia pripažinti, jog bandymai teoriškai pagrįsti bei suformuluoti tokio vertinimo logiką padėtų spręsti svarbius ekonominės politikos formavimo klausimus. Kaip liudija įvairūs tyrimai, šalių ekonominės politikos, skatinančios užsienio kapitalo srautus, ne visada tinkamos: kai kuriais atvejais TUI neigiamai veikia šalies šeiminingės ūkį, o kai kuriais atvejais teigiamą TUI poveikį keičia neigiamas.

Disertacijos tema atlikti tyrimai paskelbti įvairiuose Lietuvos ir užsienio leidiniuose, skaityti pranešimai tarptautinėse bei Lietuvos konferencijose.

Tyrimų objektas. Disertacijoje nagrinėjamos tiesioginių užsienio investicijų poveikio ekonomikos plėtrai vertinimo problemos.

Darbo tikslas. Šios disertacijos tikslas – pagrįsti požiūrį į tiesioginių užsienio investicijų reikšmingumo vertinimą, atskleisti ir apibendrinti TUI poveikio ekonominei plėtrai kitimo atvejus bei pasiūlyti modelį, kurį taikant galima būtų kiekybiškai įvertinti bei prognozuoti užsienio kapitalo srautų poveikį atskirų ūkio šakų bei kartu viso ūkio vystymuisi.

Darbo uždaviniai. Iškeltam darbo tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Atlikti mokslinės literatūros ir tyrimų nagrinėjama tema kritinę analizę. Nustatyti, ar neigiamo TUI poveikio šalių ekonomikų vystymui apraiškos yra atsitiktinės ar dėsningos. Jei dėsningumai gali būti nustatyti, tai identifikuoti sąlygas, kuriomis jie pasireiškia.

2. Nustatyti pagrindinių Lietuvos ūkio šakų patrauklumo užsienio kapitalui lygį, įvertinant ūkio šakinės struktūros ir TUI struktūros skirtumus, numatyti Lietuvos bei kitų Baltijos valstybių ekonomikų restruktūrizavimo kryptis.

3. Kiekybiškai įvertinti TUI poveikį ekonomikos augimui. Nustatyti, ar atskirose patraukliausiose užsienio investuotojams šakose pasireiškė teigiamas ar neigiamas TUI poveikis šakos vystymuisi bei įvertinti, ar tas poveikis keitėsi nagrinėjamuoju laiko periodu (1996–2007 m.).

4. Įvertinti ir sugretinti užsienio kapitalo poveikį tų pačių ūkio šakų plėtrai Baltijos valstybėse (t. y. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje) bei palyginti TUI nulemtą ekonomikų restruktūrizavimo kryptis.

Tyrimų metodika. Darbe atlikta kritinė mokslinės literatūros analizė. Siekiant išspręsti iškeltus uždavinius, buvo formuluojamos teoriškai pagrįstos ekonominės prielaidos, jos tikrinamos ieškant tiesinių ir netiesinių ryšių tarp nagrinėjamų rodiklių visu nagrinėjamuoju laikotarpiu bei nagrinėjamąjį laikotarpį skaidant (dėl ekonominių sąlygų kitimo) į kelis laikotarpius. Analizuojant TUI tendencijas buvo taikyti lyginamosios ir sisteminės analizės metodai. Atliekant finansų sektoriaus analizę pasitelktas *struktūra–veikla–rezultatai* (*Structure-Conduct-Performance*) metodas. Finansinio sektoriaus privatizavimo pavyzdžiu tirta, kaip, laikui bėgant, dėl užsienio kapitalo atėjimo keitėsi pagrindiniai šakos parametrai.

Darbo mokslinis naujumas ir jo reikšmė. Rengiant disertaciją buvo gauti šie ekonomikos mokslui nauji rezultatai:

1. Susisteminta mokslinė literatūra papildyta naujomis išvalgomis apie TUI poveikio šalies ekonominei plėtrai prieštarumą. Siūloma nagrinėti atskirus užsienio kapitalo srautus, nukreipiamus į pagrindines ūkio šakas papildomai įvertinant TUI poveikio kitimą laikui bėgant.

2. Siūloma, kaip nustatyti ryšį tarp užsienio kapitalo srautų, nukreiptų į tam tikras ūkio šakas bei TUI suformuotų ūkio restruktūrizavimo krypčių.

3. Pasiūlytas tyrimo modelis leidžia nustatyti, ar kinta TUI poveikio kryptis ir stiprumas laikui bėgant. Atlikus tyrimą išryškintos sąlygos, kurios, kaip įprasta, lemia mažesnę, negu tikėtasi, TUI poveikį šalies ekonominei plėtrai. Šie tyrimo rezultatai tampa itin aktualūs prognozuojant užsienio kapitalo srautų lemiamą efektą bei formuluojant ekonominę politiką TUI atžvilgiu.

Darbo rezultatų praktinė reikšmė. Tyrimas autorei leidžia atskleisti sąlygas, kurioms susiklosčius, TUI, priešingai negu tikimasi, neduoda teigiamo efekto. Remiantis šio darbo rezultatais tvirtinama, jog šalies ekonominė politika užsienio kapitalo atžvilgiu turėtų būti pasirenkama atsižvelgiant į užsienio kapitalo atėjimo būdus. TUI skatinimas neturėtų būti vykdomas be konkurencinės padėties konkrečioje, investicijas priimančioje, ūkio šakoje vertinimo. Siūlomas moksliniame darbe tyrimo modelis galėtų būti naudojamas kaip instrumentas TUI poveikio kryptiai bei stiprumui numatyti.

Ginamieji teiginiai

1. Užsienio kapitalo srautų poveikio pobūdis pagrindinėms ūkio šakoms yra skirtingas ir skirtingai veikia viso ūkio plėtrą.

2. Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonomikos plėtrai turėtų būti vertinamas, atsižvelgiant į atskirų TUI srautų įtaką pagrindinių ūkio šakų vystymuisi. Šio poveikio vertinimas galėtų būti atliekamas naudojant siūlomą modelį.

3. Tiesioginių užsienio investicijų atėjimas į besivystantį ūkį keičia TUI priimančios šalies ekonominę raidą, tuo pačiu keisdamas ekonomines sąlygas būsimiems užsienio kapitalo srautams. TUI atėjimo pasekmės ekonomikai vystantis taip pat kinta: TUI poveikis labiau išsivysčiusios šalies ekonominei plėtrai skiriasi nuo užsienio kapitalo poveikio mažiau pažengusios šalies ūkiui. Praėjus vidutiniškai 3–5 metams po TUI atėjimo į investicijas priimančią šalį TUI poveikio stiprumas ir netgi kryptis gali kisti.

Darbo rezultatų aprobavimas. Disertacijos tema yra išspausdinti 7 moksliniai straipsniai: penki – EBSCO *Business Source Complete* duomenų bazėje cituojamuose žurnaluose (Kalašinskaitė 2003, 2005–2006, 2008); vienas – recenzuojamame užsienio mokslo žurnale (Kalašinskaitė 2005), vienas – konferencijos medžiagoje, referuotoje Thomson ISI duomenų bazėje (Kalašinskaitė 2007).

Disertacijoje atliktų tyrimų rezultatai buvo paskelbti penkiose mokslinėse konferencijose:

- Jaunųjų mokslininkų konferencijoje „Lietuva be mokslo – Lietuva be ateities“ 2004–2005 m. Vilniuje;
- Tarptautinėje konferencijoje „Business and Management“ 2006 m. Vilniuje.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro keturi pagrindiniai skyriai. Tyrimas pradedamas įvadu ir baigiamas apibendrinamąja dalimi.

Įvade pateikiamas disertacijoje gvildenamos problemos aktualumas, tyrimo tikslas, uždaviniai, tyrimo metodika, pristatomi ginamieji teiginiai bei mokslinis darbo naujumas.

Pirmame skyriuje atliekama kritinė mokslinės literatūros, nagrinėjančios TUI poveikio ekonominei plėtrai kryptis, analizė.

Antrame skyriuje pristatomi užsienio kapitalo srautų poveikio Lietuvos finansų sektoriui bei rafinuotų naftos produktų ir chemijos gaminių gamybai (AB „Mažeikių nafta“ pavyzdžiu) analizės rezultatai.

Trečiame skyriuje pagrindžiamas sukurtas modelis, leidžiantis įvertinti TUI poveikį atskirų ekonomikos sektorių plėtrai Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje.

Ketvirtame skyriuje išsamiai nagrinėjamos TUI tendencijos, taikant sukurtą modelį, atliekamas kiekybinis užsienio kapitalo srautų poveikio tiek šalies ekonominiam augimui, tiek atskirų užsienio kapitalui patrauklių šakų

plėtrai vertinimas, gauti rezultatai ekonomiškai interpretuojami, suformuluojamos tyrimo išvados.

Darbo apimtis yra 112 puslapių, įskaitant priedus, tekste pateikti 32 paveiksai ir 9 lentelės. Rašant disertaciją buvo naudotasi 133 literatūros šaltiniais.

Bendrosios išvados. Atliktas tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonominei plėtrai kiekybinis įvertinimas leidžia daryti tokias išvadas:

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą bei atlikus kiekybinius Lietuvos, Latvijos ir Estijos šakinių TUI bei BVP sąryšio vertinimus buvo prieita prie šių pagrindinių išvadų: užsienio kapitalo srautų poveikio pobūdis yra skirtingas, t. y. atskiri srautai, nukreipiami į skirtingas ūkio šakas, skirtingai veikia tiek TUI priimančias šakas, tiek viso ūkio plėtrą.

2. Tais atvejais, kai TUI atlieka kapitalo kaupimo funkciją, TUI poveikis ekonominiam augimui gali kisti laikui bėgant bei ekonomikai vystantis. Ar TUI poveikio stiprumas ir kryptis pasikeis po 3–5 metų priklauso nuo konkrečių ekonominių sąlygų ūkio šakoje.

3. Lietuvos finansų ir naftos produktų gamybos sektorių analizė atskleidė užsienio kapitalo srautų poveikio krypties kitimą. Po finansų sektoriaus privatizavimo, t. y. TUI atėjimo, pastebimas technologijų, žinių ir valdymo patirties persiliejo (*spillover*) efektas. Po 5 metų teigiamą TUI poveikį keičia neigiamas: vietos rinkos dalyviai visiškai išstumiami iš rinkos. Kitos ūkio šakos, naftos produktų gamybos sektoriaus, plėtros analizė atskleidė, kad nesikeičiant konkurencinėms šakos sąlygoms pradinis teigiamas užsienio kapitalo atėjimo poveikis vietos įmonei ir šakai gali būti netvarus. Kuriant TUI poveikio vertinimo modelį, siūlytina atsižvelgti į galimus skirtingus užsienio kapitalo įtakos vietiniam ūkiui pavyzdžius.

4. Darbe pasiūlytas modelis leidžia nustatyti, ar kinta TUI poveikio kryptis ir stiprumas atskirų ūkio šakų plėtrai laikui bėgant (praėjus vidutiniam – 3–5 metų – laikotarpiui), t. y. ar atskirose itin patraukliose užsienio investuotojams šakose pasireiškė teigiamas ar neigiamas TUI poveikis šakos vystymuisi ir ar jis keitėsi per tam tikrą laiko periodą.

5. Pritaikius tyrimo modelį bei patikrinus ryšio funkciją (artimą tiesinei priklausomybei arba ne), galima buvo numatyti, ar ryšio pobūdis privatizavimo procese *ex ante* ir *ex post* kis, ar ne. Tais atvejais, kai ryšys artimas tiesiniam, ryšio pobūdis privatizavimo laikotarpiu ir nagrinėjamu laikotarpiu po jo, nekito. Ryšio pobūdis kito netiesinės priklausomybės atveju.

6. Apibendrinant tyrimo rezultatus, matyti, kad TUI poveikio pobūdis keitėsi Lietuvos ūkio tekstilės, elektros, dujų ir vandens tiekimo; didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje, finansinio tarpininkavimo bei naftos produktų gamybos sektoriuose. Tekstilės pramonėje teigiamą stiprų TUI poveikį pakeitė neigiamas labai silpnas; elektros, dujų ir vandens tiekimo ūkio šakoje teigiamas silpnas ryšys sustiprėjo; didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje teigiamas vidutinis ryšys sustiprėjo. Finansiniame tarpininkavimo bei naftos produktų gamybos sektoriuose išryškėjo neigiamos užsienio kapitalo atėjimo pasekmės. Visos išvardintos šios šakos apibūdinamos daugiausiai prisotintos TUI ir turinčios strateginę reikšmę šalies ūkiui.

7. Tyrimas tikslingas, kai šakos prisotinimo užsienio kapitalu laipsnis yra gana aukštas, t. y. šakinės TUI ir BVP santykis didesnis už 1. Lietuvos, Latvijos ir Estijos vertinimai atskleidė, jog aukštas šakos prisotinimo TUI laipsnis reiškia didesnę poveikį ne tik ekonomikos plėtrai, bet ir ekonomikos restruktūrizacijai, kartu ir perspektyviniam jos konkurencingumui.

8. Tiesioginių užsienio investicijų atėjimas į besivystantį ūkį keičia TUI priimančios šalies ekonominę raidą, tuo pačiu keisdamas ekonomines sąlygas būsimiems užsienio kapitalo srautams. TUI atėjimo pasekmės ekonomikai vystantis taip pat kinta: TUI poveikis labiau išsivysčiusios šalies ekonominei plėtrai skiriasi nuo užsienio kapitalo poveikio mažiau pažengusios šalies ūkiui. Praėjus vidutiniškai 3–5 metams po TUI atėjimo į investicijas priimančią šalį TUI poveikio stiprumas ir netgi kryptis gali kisti.

9. Pateikta tyrimo logika ir seka, kitaip tariant – modelis, galėtų būti pritaikomi ne vien tik TUI poveikiui vertinti Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje, bet ir kitose Europos Sąjungos šalyse, ypač pertvarkančiose savo ūkį.

Trumpos žinios apie autorių

Kristina Kalašinskaitė gimė 1979 m. liepos 24 d. Kaune.

2001 m. įgijo verslo administravimo bakalauro laipsnį Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakultete. 2003 m. įgijo verslo administravimo mokslo magistro laipsnį Vilniaus Gedimino technikos universiteto Verslo vadybos fakultete. 2004–2008 m. – Vilniaus Gedimino technikos universiteto doktorantė. Šiuo metu dirba asistente Vilniaus Gedimino technikos universiteto Įmonių ekonomikos ir vadybos katedroje.

Kristina KALAŠINSKAITĖ

**THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC
DEVELOPMENT: CASE OF LITHUANIA AND OTHER BALTIC
STATES**

**Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Economics (04S)**

Kristina KALAŠINSKAITĖ

**TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIS EKONOMIKOS
PLĖTRAI LIETUVOS IR KITŲ BALTIJOS ŠALIŲ PAVYZDŽIU**

**Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)**

2009 09 11. 1,5 sp. l. Tiražas 70 egz.
Vilniaus Gedimino technikos universiteto
leidykla „Technika“, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius
<http://leidykla.vgtu.lt>
Spausdino UAB „Baltijos kopija“,
Kareivių g. 13B, 01112 Vilnius